

TÜRÜK

2022, Yıl/Year: 10, Sayı/Issue: 31, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 01.12.2022

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 25.12.2022

Sayfa / Page: 232-245

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

Dr. Öğr. Üyesi Ali Rıza TOSUN

Kastamonu Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe
Bölümü

aliriza@kastamonu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖNER

Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü

m.oner@karatekin.edu.tr

BURHAN-İ KATI'DA GEÇEN SÜRYANİCE BİTKİ ADLARI*

Öz

Bu çalışmada Muhammed Hüseyin b. Halefi Tebrizi'nin Asım Efendi tarafından *Burhan-i Katı* adıyla Türkçeye çevirilen ve 1799 yılında yayınlanan eserinde geçen Süryanice bitki adları ele alınmıştır. Burhan-i Katı'nın 1799 baskısı madde başlarının sayfa ve satır numaraları esas alınarak veritabanı oluşturacak biçimde arap harfli olarak yerleştirildi. Önce bütün Süryanice kodlamasıyla verilen sözcükler süzüldü 86 sözcük elde edildi. Ardından bitki adı yada bitkilerle ilişkili olmayan sözcükler çıkarıldı ve geriye 52 adet sözcük kaldı. Bu sözcükler Dekhoda, Steingass'ın Farsça sözlükleriyle karşılaştırılmış ve Dekhoda Sözlüğünde bütün sözcüklerin bulunduğu ve küçük farklarla aynı anlamda kullanıldığı gözlenmiştir. Steingass'ın sözlüğü ile yapılan karşılaştırmada 6 sözcüğün Steingass tarafından madde başı olarak alınmadığı gözlenmiş ve neden almadığı konusunda açıklama yapılmaya çalışılmıştır. Bulunan bitki adları Dioscorides'in *De material medica* adlı eserinin İngilizce ve Türkçe çevirisiyle, Turan Baytop'un *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü* ile karşılaştırılmış ve anlamlı bir eksikliğe, hataya rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: bitki adları, Süryanice, sözlük, farsça, Asım Efendi.

* Bu çalışma KÜ-BAP01/2021-10 numaralı proje ile desteklenmiştir.

SYRIAC PLANT NAMES IN BURHAN-I KATI

Abstract

In this work we extracted Syriac words from *Burhan-i Katı*, Turkish translation of Muhammed Hüseyin b. Halefi Tebrizî (1652) by Asım Efendi. Turkish translation was printed first time in 1799. We use 1799 edition of *Burhan-i Katı*. Firstly we wrote the dictionary in arabic script in accordance with page and line number constituting as a database. And then filtered Syriac or Syriac related words which is 86 items. After that extracted related with herbal headwords which is 52 items. Then these words compared with Dehkoda and Steingass' Persian dictionary. In Dekhoda we found all words in Asım Efendi's translation. In Steingass 6 words are missing and we explained why they are missing. Finally we compared words and definitions with Dehkoda, Steingass and Dioscorides' *De materia medica*. We concluded that there is no meaningful mistake and difference with Tebrizî and Dioscorides. In future may be some reserchers can find small issues if they can it helps us to trace backward to mediaval Islamic and Ancient Greek Science.

Keywords: herbs, plants, dictionary Syriac, persian, Asım Efendi.

Giriş

Diyanet vakfının yayınladığı İslam Ansiklopedisinin *Burhan-i Katı* maddesini yazan Ayla Demiroğlu, *Burhan-i Katı*'nın Güney Hindistanda kurulan Kutubşâhîler Devleti sultanlarından Abdullah adına 1652'de (1062) Muhammed Hüseyin b. Halefi Tebrizî tarafından kaleme alındığı ve 20.000'i aşan kelimeyi barındırdığı bilgisini vermektedir. Eserin ilk baskınının 863. sayfasında verilen bilgiye göre Asım Efendi çevirisini 22 Ekim 1797 tarihinde tamamlanmış ve 25 Ağustos 1799 tarihinde de Matba-i Amirede basılmıştır. Eser daha sonra Türk Dil Kurumu tarafından, Türkiye Türkçesi Sözlükleri Projesi Eski Sözlükler Dizisi kapsamında Latin harfli olarak ilk kez 2000 ve daha sonra 2009 yılında yeniden basılmıştır. Türk Dil Kurumu tarafından 2000 yılında basılan *Burhan-ı Katı*'nın VIII. sayfasında sözlüğün hazırlanmasına ilişkin şu bilgi verilmiştir "Sözlüğün "Mukaddime, ز, ر, ذ, د, خ, ح, چ, ج, ث, ت, پ, ب, ا, ب, پ, ت, ج, چ, ح, خ, د, ذ, ر, ز harflerinden oluşan I. Cildi Araş Gör. Derya Örs tarafidan, ی, و, ه, ی harflerinden oluşan II. Cildi ise Prof. Dr. Mürsel Öztürk tarafından hazırlanmıştır". Burada verilen bilgiden sözlüğün hazırlanmasında 1799 yılından sonraki 1882 (1302), 1871 (1287) iki cilt halinde basılan nüshalarından birinin esas alındığı anlaşılmaktadır. Çalışmamızda ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından resim halinde PDF'ye dönüştürülen 1799 baskısı *Burhan-i Katı* esas alınmıştır. Söz konusu PDF'nin 372-373 sayfası eksiktir, bu eksiklik <https://opacplus.bsb-muenchen.de/title/BV001734443> adresinden tamamlanmıştır.

Yöntem

Öncelikle *Burhan-i Katı*'nın Arap harfli metninin maddebaşları hangi sayfanın hangi satırında olduğunu gösterir şekilde veritabanı mantığıyla bilgisayara aktarıldı. Ardından Latin harfli metinle karşılaştırılarak hatalar, eksiklikler giderilmeye çalışıldı ve bu süreçte öncelikli olarak Dekhoda,

Steingass ve diğer sözlüklerden yararlanıldı. Daha sonra sözlükte kaç adet Süryanice sözcük bulunduğu sorgulandı ve bu sorgulama sonucunda 86 adet Süryanice sözcük bulunduğu, daha doğru ifade ile Asım Efendi'nin Süryanice diye kodladığı belirlendi. Belirlenen bu sözcüklerden bitki adları ya da ilaç yapımında kullanılan 52 adet sözcük seçildi. Seçilen bu sözcükler bir tabloya alfabetik olarak yerleştirildi. Daha sonra bu sözcüklerin 2000 yılında basılan Latin harfli metinde olup olmadıkları, Dehkoda ve Steingass sözlüklerinde olup olmadıkları tarandı ve eğer aynı sözcüğe aynı anlam veriliyorsa tablonun içinde "Diğer Kaynaklar" başlığı altında buldukları yerlerin bigisi verildi. Bununla yetinilmeyerek aynı sözcüklere Dioscorides'in *De materia medica* (M.S. 50-70) adlı eserinde aynı adla yer verip vermediği hem Lily Y. Beck'in 2005 yılında Yunancadan İngilizceye yaptığı çeviriden hem de Esin Kahya'nın yaptığı Türkçe çeviriden tarandı. Aynı zamanda Turan Baytop'un *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*'nden yararlanıldı.

Burhan-i Katı'da Geçen Süryanice Bitki Adları					
	BK 1799*	Yazılış	Vezin Okunuş	Tanım	Diğer Kaynaklar
1	32:3	آب بن âb-i bun	zamm-i ba-i sani ile	Zamk gibi bir nesnedir, köhne ve mücevvef ceviz ağacı köklerinde bulunur. Süryanide "sâdâverân ساداوران" derler. Edviye cümlesindedir. Ondan bir nevi mürekkep düzerler. Bazılar ona ağaçkarası tabir edip bazılar Hind eşcârının yosunudur dediler. Araplar ona sevâdu'l-hukkâm سواد الحکام derler.	1. Burhan-ı Katı 2000:1 آب بن âb-i bun. 2. Redhouse 1890:4 آب بن âb-i bun. 3. Redhouse 1890:1026 ساداوران sâdâverân. 4. Dehhoda 1998:c1:47 آب بن âb-i bun. 5. Dehhoda 1998:c9:13846 ساداوران siyâdâverân sâdâverân.
2	142:26	بردان berdân	dermân vezninde	Gayette kerihu'r-rayiha bir nebat usaresidir. Bu nebat zahiren müfredat-i sâirede berdânî ünvanında resmettikleridir ki Süryanide 'ibrûs عبروس denilen nebatdır. Dalları kesir ve eğri, çiçeği beyaz, semeri zeytine şebih, taamı harif, kökü ak ve kökün kabuğu sufrete mayil olur.	1. Burhan-ı Katı 2009:68 بردان berdân. 2. Dehhoda 1998:c3:4552 berdânî بردانی berdânî 3. Steingass 1963:172 بردان bardân.
3	159:27	ببطاط betbât	ba-i muvahhide ile vetvât vezninde	Süryanide ism-i surh merzdîr سرخ مرز ki çoban değneği dedikleri nebatdır.	1. Burhan-ı Katı 2000:80, بطباط betbât. 2. Dehhoda 1998:c4:4861 بطباط betbât. 3. Steingass 1963:191 بطباط betbât. 4. Steingass 1963:191 سرخ مرز surkh-marz. 5. Baytop 2007:75 çoban değneği, kuş ekmeği. 6. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. IV 4, 2019:202 kuş ekmeği Polygonon aviculare L. 7. Beck, trans IV 4, 2005:253 knottgrass Polygonon aviculare L.

* Bu sütündeki bilgiler 1799 baskısı Burhan-i Katı'daki madde başlarının sayfa ve satır numarasını gösterir.

4	273:02	جلنجوجه celencûce	nun ve cim ile kemerfüte vezninde	Süryanide pûdine-i berrî برى پودنه ismidir ki yaban yarpuzudur. Yarpuzun envai çoktur. Berri, Bostani, cebeli ve nehrisi olur. Mutlak zıkr olundukta murad berri nevidir. Çiğnemesi ağızdan sarımsak rayihasını müzildir.	1. Burhan-ı Katı 2009:113 جلنجوجه celencûce. 2. Dehhoda 1998:c5:7834 جلنجوجه celencûce. 3. Steingass 1963:259 پودنه pûdina. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. III 31 2019:160 yarpuz Mentha pulegium. 5. Beck, trans. III 31, 2005:193 pennyroyal Mentha pulegium.
5	273:01	جلماثا celmâsâ	sa-i müsellese ile bezmârâ vezninde	Süryanide hıyara denir.	1. Burhan-ı Katı 2000:273 جلماثا celmâsâ. 2. Dehhoda 1998:c5:7834 جلماثا celmâsâ. 3. Steingass 1963:368, SY جلماثا jalmâsâ. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. II 135, 2019:129 hıyar Cucumis sativus L. 5. Beck, trans. II 135, 2005:149-150 cucumber Cucumis sativus L.
6	277:11	جنبید cunbid	guncid vezninde	Süryanide gül ismidir ki maruf çiçektir. Arabide verd ورد denir.	1. Burhan-ı Katı 2000:124 جنبید cunbid. 2. Dehhoda 1998:c5:7847 جنبید cunbid. 3. Steingass 1963:373 جنبید jumbid. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. I 99, 2019:72 gül Rosa sp. L. 5. Beck trans. I 99, 2005:70 rose Rosa sp. L.
7	277:15	جنبید cunbîd		Cunbîden 'den fiil-i mazidir. Cunbîden deprenmek, ırgalanmak, varıp gelmek, hareket etmek ve kıvıldanmak manalarınındır. Süryanide cunbîd ism-i uşe'dir اوشه ki Arabide sa'ter سعتر ve Türkide tahrifle za'ter زعتر dedikleri nebatdır. Sâlisede hâr ve yâbistir.	1. Burhan-ı Katı 2000:124 جنبید cunbîd. 2. Dehhoda 1998:c5:7848 جنبید cunbîd. 3. Steingass 1963:373 SY جنبید jumbîd. 4. Baytop 2007:289 kaya kekiği, sâter. 5. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. III 37, 2019:162 kaya kekiği, sâter, kara kekik, sivri kekik Satureia tymbra sp. L. 6. Beck, trans. III 37, 2005:197 savory Satureia tymbra sp. L.
8	371:17	دفلی diflâ	zıkrâ vezninde	İsm-i her-zehredir ki ağı ağacı dedikleri şecerdir. Arabide semmu'l-himâr سمّ الحمار derler. İki zirâ kadar, ondan ekber, varağı kebir ve 'arîz, etrafı düz, tavil ve katı, kerihu'r-rayiha, acı, hiddetli, çiçeği hoş-manzar, gayette kırmızı ve yaldırayıcı olur. Bu şecer zakkum ağacının gayıdır. Hâliya bahçelerde zakkum ağacı dedikleri budur. Zira zakkum ağacının çiçekleri dalları ucunda yasemin heyetinde, sarı ve semeri siyah olur. Merkurum diflâ ağacının tabiatı salisede har ve yabis, matbuhunun suyu haneden pire ve emsali haşeratı dafidir. Yaprığı hayvanatı katil dir. Bu diflâ lugatını bazılar Süryanidir ve bazılar Arabidir dediler.	1. Burhan-ı Katı 2000:177 دفلی diflâ. 2. Dehhoda 1998:c7:10951 دفلی diflâ. 3. Lane Lexicon 1863 I:893 دفلی diflâ. 4. Kamusu'l-Muhit, Asım Efendi 2014 5:4487 دفلی diflâ.

9	389:28	دينارويه dînârûye	ya-i tahtani-i meftuh ile	Süryanide çördük tabir olunan nebat ismidir. Yabani durak otu dahi derler. Bazı müfredatta bu nebata delice kişnic derler Eyüp'te çok olur diye mesturdur. Caizdir ki tevarüd-i esmâ kabilinden ola. Şirazda ona âhû-düstek derler. Ahu kısmı ondan gayette hoşlanır.	1. Burhan-ı Katı 2009:181 دينارويه dînârûye. 2. Dekhoda 1998:c8:11425 دينارويه dînârûya. 3. Steingass 1963:554 دينارويه dînârûya.
10	61:25	ابخوسا ebhûsâ	menhûsâ vezninde	Süryanide devayî bir nebat ismidir. Fariside şingâr شنكار, Arabide ebû-halsa ابوخلسا, Türkide eşek marulu ve havaciva dahi derler. Nikris illetine nafidir.	1. Burhan-ı Katı 2009:195 ابخوسا ebhûsâ. 2. Dekhoda 1998:c1:289 ابخوسا ebhûsâ. 3. Steingass 1963:5 ابخوسا abkhwûsâ. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. II 131, 2019:127 eşek gevreği ve eşek marulu Sonchus asper L., S. oleraceous L. 5. Beck, trans. II 131, 2005:148. sow thistle Sonchus asper L., S. oleraceous L.
11	103:21	انحفظينا enheftînâ	ha-i mühmele ile derkefînâ vezninde	Süryanide müsemmir olmayan nar ağacının çiçeğine denir. Arabide culnâr جننار ve Şiraz'da gul-i sad-berg صدرىك كل derler. Köhne karhalara nafidir.	1. Burhan-ı Katı 2009:218 انحفظينا enheftînâ. 2. Dekhoda 1998:c3:3484 انحفظينا enheftînâ. 3. Steingass 1963:107 انحفظينا anhaftînâ.
12	105:37	انشاشا enşâsâ	şin-i muceme ve sa-i mü sellese ile ser-tâ-pâ vezninde	Süryanide mevîzek ismidir ki Arabide zebîbu'-cebel (زبيب الجبل), Türkide mevzek, bazılar zebîbu'-cebel muharrefi zebelcebel ve bazı diyarda nezle otu ve keyiflice ot derler. Nebatı asmaya şebih ve ondan ez'af, çiçeği beyaza mayıl, semeri gılab içre üç tane olur.	1. Burhan-ı Katı 2000:218 انشاشا enşâsâ. 2. Dekhoda 1998:c3:3554 انشاشا enşâsâ. 3. Steingass 1963:111 SY. انشاشا anşâsâ. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. III 7, 2005:150 nezle otu Erythraea centaurium L. 5. Beck, trans. III 7, 2005:180 feverfew Erythraea centaurium L.
13	102:19	انتله سودا entile-i sevdâ	edviye-i gerrâ vezninde	Süryanide ism-i cedvâr'dır ki Fariside mâh-pervîn ماه پروين dedikleri maruf köktür. Birkaç kısım olur. Bundan murad Hindisidir, Rumi kısmına peygamber düğmesi derler.	1. Burhan-ı Katı 2000:219 انتله سودا entile-i sevdâ. 2. Dekhoda 1998:c3:3460 انتله سودا entile-i sevdâ. 3. Steingass, 1963:111 انتله سودا intila'i sevdâ.
14	87:23	اشياف ماميثا eşyâf-i mâmîsâ	kesr-i fa ile	Mâmîsâ usaresi demektir. Mâmîsâ Süryani lugatında sarı gelincik çiçeği tabir olunan nebatdır . Kabızatta müstameldir. Usaresini Musul nevahisinde rahipler tertip ederler ve kurslar düzerler. Göz ağrısına nafidir.	1. Burhan-ı Katı 2000:230 اشياف ماميثا eşyâf-i mâmîsâ. 2. Dekhoda 1998:c2:2689 اشياف ماميثا eşyâf-i mâmîsâ. 3. Steingass, 1963:67 اشياف ماميثا ashyâfi mâmîsâ.
15	582:30	فاشرا	sukun-i şin ile	Süryanide bir nebat ismidir ki sarmaşık gibi etrafında olan eşcar ve nebatata sarılır. Yemişinin salkımı onar tanedir. Ziyade olmaz. İbtidâ-i zuhurunda yeşil ve bade'l-kemal kırmızı olur. Hezâr çeşân dahi derler. Bir arşın demektir. Zira gayette uzar gider.	1. Burhan-ı Katı 2000:238 فاشرا fâşrâ. 2. Dekhoda 1998:c11:16938 فاشرا fâşerâ. 3. Steingass 1963: 904 فاشرا fâşrâ. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. IV 180, 2019:254 ak asma

		fâşrâ		Şiraz'da behoşî derler. Meyvesi kış eyyamında dahi teravetli olduğu için. Arabide kirmetü'l-beyzâ كرمة البيضاء, hâliku'ş-şa' r حالق الشعر, 'inebu'l-hiye عنب الحيه; Yunanide embalis; Türkide ören gülü, ak asma, ak sarmaşık, bin kulaç, hüsn-i Yusuf, köküne semiz kabak tabir ederler.	Cematis vitalba L., C. cirrosa L., C. Flammula L. 5. Beck, trans. IV 180, 2005:324 traveler's joy Cematis vitalba L., C. cirrosa L., C. Flammula L.
16	708:37	كليم شوى gelîm-şûy		Kilim yıkayıcı. Bu münasebetle âzerbû dedikleri nebatın ki Süryanide 'artenîsâ عرطنینا derler, köküne itlak olundu. Kaf-i Farisi ile çubek uşnân dahi derler. Suf ve libastan vasah izalesinde sabun mesabesindedir. Türkide o köke domuz ağırşığı derler. Bazı sofular bununla mehasinini gasl ederler. Bazılar za'feran köküdür demiş.	1. Burhan-ı Katı 2000:270 گلیم شوی gelîm-şûy. 2. Dehkhoda 1998:c12:19257 گلیم شوی gelîm-şûy. 3. Steingass 1963:1096 گلیم شوی gilim-şûy. 4. Baytop 2007:93 topalak. 5. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. IV 123, 2019:234 topalak Bunium ferulaceum Sibth. ve Sm. 6. Beck, trans. IV 123, 2005:297 Eartnut Bunium ferulaceum Sibth. ve Sm. 7. https://en.wiktionary.org/wiki/%D8%B9%D8%B1%D8%B7%D9%86%D9%8A%D8%AB%D8%A7 from Classical Syriac ܟܠܝܡܝܬܐ ('artânîṭā)
17	311:21	خالوما hâlûmâ	mim ile	Süryanide ism-i şingârdır شنكار ki eşek marulu ve havaciva dedikleri nebatdır. Arabide hâfiru'l-himâr حافر الحمار derler. Yaprığı siyaha mayıl kırmızı olur. Kökünden ve çiçeğinden bir miskal şürb hayzı idrar ve rahimde olan cenini hayyen ve meyyiten ihraçta müessirdir.	1. Burhan-ı Katı 2000:316 خالوما hâlûmâ. 2. Dehkhoda 1998:c6:9386 خالوما hâlûmâ. 3. Steingass 1963:442 خالوما hâlûmâ. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. II 131, 2019:127 eşek gevreği ve eşek marulu Sonchus asper L., S. oleraceous L. 5. Beck, trans. II 131, 2005:148. sow thistle Sonchus asper L., S. oleraceous L.
18	843:09	هلفيفا helfifâ	te' lifâ vezninde	Süryanide ism-i hindibâ-i telhtir هندباى تلخ ki gayette acı olur. Fariside telhî ve Türkide acı marul derler. Varağı ince, çiçeği kemük ve hurde olur. Beyne'l-etibba, hindibâ-i bakl tabir olunur. İstiskâya müfittir.	1. Burhan-ı Katı 2000:332. هلفيفا helfifâ. 2. Dehkhoda 1998:c15:23511 هلفيفا helfifâ. 3. https://en.wiktionary.org/wiki/%D9%87%D9%86%D8%AF%D8%A8%D8%A7%D8%A1#Arabic From Aramaic ܗܠܦܝܦܐ / ܗܠܦܝܦܐ (hendəḫbā)
19	852:02	هيزارما hîzârmâ	mim ile	Süryanide na'nâ ismidir ki Türkide tahrifle nane dedikleri sebzedir. Cimâdan mukaddem istishâb zenâna mâni-i hamldir. Bazılar indinde lugat-i mezbûre Hindidir.	1. Burhan-ı Katı 2000:364 هيزارما hîzârmâ. 2. Dehkhoda 1998:c15:23605 هيزارما hîzârmâ. 3. Steingass 1963:1521 هيزارما hîzârmâ.
20	116:09	ايدماميد îdmâmîd	mim ile mîhramîd vezninde	Süryanide bir şecer adıdır. Özdeği yün gibi olur. Bu lugat müfredat-i sâirede orman ağaçları sâkinda ve dalları üzerinde tekevün eder yüne şebih ve yeşile mayıl nesnedir diye mersumdur. Meşe yosununun gayrıdır. Hassası ishali kâtı'dır.	1. Burhan-ı Katı 2000:379 ايدماميد îdmâmîd. 2. Dehkhoda 1998:c3:3487 ايدماميد îdmâmîd. 3. Steingass 1963:129 ايدماميد îdamâmîd.

21	688:28	كيتوفيل kîsûfilâ	ya-i mechul, sa-i müsellese ve fa-i meksure ile	Yunanide taştan masnu manasındır. Gayette sulb ve sengin bir zamk ismidir. Arabide samgu'l-belât صمغ البلاط derler. Belut ağacından hasıl olur. Bazılar indinde lugat-i mezbûre Süryanidir . Bu zamk Türkide taş yalımı dedikleridir. Musannifin ağaçtan hasıl olur dediği müfredatın mecmuuna muhaliftir. Zira Ekseri balat dedikleri taştan mamuldür. Bazılar, madenîsi dahi olur dedi. Bazılar, eczâ-i mütesâviye sabr ve dem-i aheveyn, elk, anzarot ve zamk; nısf-i cüz-i mercân ve zac ile mâ-i zamg'tan mürekkebdir, dedi.	1. Burhan-ı Katı 2000:451 كيتوفيل kîsûfilâ. 2. Dehhoda 1998:c12:18814 كيتوفيل kîsûfilâ.
22	688:13	كيا kiyâ	biyâ vezminde	key ve keyân manalarıdır ki zikr olundu. Lugat-i Süryanide mustaki ismidir ki sakız dedikleri zamktır. Arabide 'ilk rûmî علك رومی derler. Bazılar indinde 'ilk rûmî dahi mustaki nev'indedir. Ağız, fem manasındır.	1. Burhan-ı Katı 2000:453 كيا kiyâ. 2. Dehhoda 1998:c12:18805-6 كيا kiyâ. 3. Steingass 1963:1067 كيا kiyâ. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. I 70, 2019:60 sakız Pistacia lentiscus L. 5. Beck, trans. I 70, 2005:53 mastic Pistacia lentiscus L.
23	742:19	ليمونيون lîmûniyûn		Süryanide labada لابه ده tabir olunan nebat ismidir. Köküne helîmû derler. Kuzukulağının bir nevidir, zimâdı veca'-i mefâsıla ve nekrise müfttir.	1. Burhan-ı Katı 2000:489 ليمونيون lîmûniyûn. 2. Dehhoda 1998:c13:19899 ليمونيون lîmûniyûn.
24	740:19	لوقابين lûkâbîn	ba-i muvahhide ile	Süryanide sipendân ismidir ki hardal-i farisi'dir. Arabi'de habbu'r-reşâd حب الرشاد denir. Türkide tere tohomu, ak hardal tabir olunur. Sefüfu beras illetine nafidir.	1. Burhan-ı Katı 2009:492 لوقابين lûkâbîn. 2. Dehhoda 1998:c13:19825 لوقابين lûkâbîn. 3. Steingass 1963:1132 SY لوقابين lûkâbîn. 4. Baytop 2007:265 kerdeme. 5. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. II 174, 2019:141 kerdeme Lepidium latifolium L. 6. Beck, trans. II 174, 2005:168 pepperwort Lepidium latifolium L.
25	748:02	ماميسا mâmîsâ	sa-i müsellese ile	Süryanide bir nebat ismidir ki gayette bî-meze olur. Türkide sarı gelincik ve sarılık otu derler. Kabızatta istimal olunur. Etibbâmn <i>şiyâf-i mâmîsâ</i> ماميسا dedikleri bunun usaresidir.	1. Burhan-ı Katı 2000:499 ماميسا mâmîsâ. 2. Dehhoda 1998:c13:20008 ماميسا mâmîsâ. 3. Steingass 1963::1144 ماميسا mâmîsâ. 4. https://en.wiktionary.org/wiki/%D9%85%D8%A7%D9%85%D9%8A%D8%AB%D8%A7 Borrowed from Aramaic ממיטא / ממיתא / ממיטא f (māmīta, mammīta).

26	744:08	مارثون mârsûn	sa-i müsellese ile hâldûn vezninde	Yunani'dir. Bir kavilde Süryani'dir. Râziyâne ismidir ki amme tahrifile rezene de dikleri nebatdır. Bazı diyarda bâdiyâne muharrefi bâiyâne tabir ederler.	1. Burhan-ı Katı 2000:501 مارثون mârsûn. 2. Dehkhoda 1998:c13:19941 مارثون mârsûn. 3. Steingass 1963:1139 G مارثون mârsûn. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. III 70, 2019:172-173 rezene Foeniculum vulgare Gaertn. Beck, trans. III 70, 2005:211-212 fennel Foeniculum vulgare Gaertn.
27	767:25	مقلياتا mekliyâsâ		Süryanide ism-i tohm-i sependândır. تخم سبندان Yani tere tohumu ki Arabide habbu'r-reşâd حب الرشاد denir.	1. Burhan-ı Katı 2000:508 مقلیثا meklisâ. 2. Dehkhoda 1998:c14:21356 مقلیثا meklîyâsâ. 3. Steingass 1963::1296 SY مقلیثا maqlîsa. 4. Baytop 2007:265 kerdeme. 5. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. II 174, 2019:141 kerdeme Lepidium latifolium L. 6. Beck, trans. II 174, 2005:168 pepperwort Lepidium latifolium L. 7. https://en.wiktionary.org/wiki/%D9%85%D9%82%D9%84%D9%8A%D8%A7%D8%AB%D8%A7 Borrowed from Classical Syriac مقلیثا (maqallîṭā, “fried”)
28	767:25	مقلونیا meklûniyâ	efflûniyâ vezninde	Süryanide hıyâr-i dirâz ismidir.	1. Burhan-ı Katı 2000:508 مقلونیا meklûniyâ. 2. Dehkhoda 1998:c14:21355 مقلونیا meklûniyâ. 3. Steingass 1963:1296 SY مقلونیا maqlûniyâ.
29	752:16	مئك mesk	sukun-i sa ile	Süryanide ism-i sûs'tur. سوس Türkide beyan, meyan tabir olunan nebatdır. Köküne meyan kökü derler. Bazı Arabistan diyarlarında mahsus şerbetçisi vardır. Ondan nazik şerbet yaparlar. Meyan şerbeti maruftur. Arabide köküne aslu's-sûs صل السوس ve Fariside mehk مئك derler.	1. Burhan-ı Katı 2000:515 مئك mesk. 2. Dehkhoda 1998:c13:20263 مئك mesk. 3. Steingass 1963:1172 SY مئك maşk. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. III 5, 2019:149 meyan kökü Glycyrrhiza glabra L. 5. Beck, trans. III 5, 2005:178-179 Licorice Glycyrrhiza glabra L. 6. https://en.wiktionary.org/wiki/%D8%B3%D9%88%D8%B3 Borrowed from Aramaic ܫܘܫܐ / ܫܘܫܐ (šūšā, “licorice”), from Akkadian ܫܘܫܘܡ (šūšum, “licorice”)
30	752:19	مئشان mesnân	dermân vezninde	Süryanide ism-i şecer-i kirmdânedir. كرمذانه Mâzeryûn nevindendir. Türkide bu şecere kurt bağı, yaban leylâğı ve yaban keteni derler.	1. Burhan-ı Katı 2000:516 مئشان mesnân. 2. Dehkhoda 1998:c13:20274 مئشان mesnân. 3. Steingass 1963:1173 SY مئشان mesnân.
31	762:21	مسطنجی	ta, nun ve cim ile	Rumide mastaka ismidir. Türkçe sakız derler. Fariside kendir-i Rumi, كندر رومی Süryanide keyâ کیا denir.	1. Burhan-ı Katı 2000:515 مسطنجی mestenci. 2. Dehkhoda 1998:c13:20871 مسطنجی mestenci.

		mestenci			3. Steingass 1963:1067 کیا kiyā. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. I 70, 2019:60 sakız Pistacia lentiscus L. 5. Beck, trans. I 70, 2005:53 mastic Pistacia lentiscus L.
32	781:02	ميس meys	lebs vezninde	Süryanide bir şecer-i azim ismidir. Semerine Yunanide lotus derler. Bir kavilde lotus, şeceri ismidir. Bu şeceri müfredat sahipleri cevz-i Rumi ağacına karib bir ağaçtır. Lakin varakı ondan incerek, kertikleri ekser, kerefs varakına şebih, şeceri sevad ve humrete mayil, katı, hoş-bû, taneleri siyah ve nabk tanelerinden asgar, bir mikdar hidetli olur. Buna yaban biberi ağacı denir, diye vasf ve beyan, bazıları ona tagun ağacı denir diye keşf ve 'ayân eylediler.	1. Burhan-ı Katı 2000:518 ميس meys. 2. Dehhoda 1998:c14:21982 ميس meys.
33	770:12	ملونيا mulûniye	kest-i nun ile	Süryanide hıyar-i tavil ismidir. Bunu bazı müfredatta şemâme kavun ve bazısında abdüllâvî ile tefsir ederler.	1. Burhan-ı Katı 2000:529 ملونيا mulûniye. 2. Dehhoda 1998:c14:21510 ملونيا mulûniye. 3. Steingass 1963:1311 SY ملونيا mulûniyâ.
34	403:36	رغيدا regîdâ	se 'idâ vezninde	Süryanide bir nevi habbe ismidir ki buğday aralarında biter. Şiraz'da her هر derler ha'nın fethi ile. İnde'l-baz lugat-i mezbûre Arabidir. Bu habbeyi bazıları arakova ile tefsir ettiler ki Türkide araka ve kileçeri dahi derler. Bazıları karamık ile şerh eylediler. Fiğ ve sürme dahi derler.	1. Burhan-ı Katı 2000:620 رغيدا regîdâ. 2. Dehhoda 1998:c8:12153 رغيدا regîdâ. 3. Steingass 1963:581 SY رغيدا regîdâ.
35	397:16	ربرق ribrik	kaf ile zibric vezninde	Süryanide ism-i seg-engûrdur سگ انکوردر ki it üzümü tabir olunan nebatdır. Arabide 'inebu's-sa'leb غنب الثعلب denir.	1. Burhan-ı Katı 2000:629 ربرق ribzek. 2. Dehhoda 1998:c8:11895 ربرق ribrik. 3. Steingass 1963:568 SY ربرق ribriq. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. IV 70, 2019:220 it üzümü Solanum nigrum L. 5. Beck, trans. IV 70, 2005:278 hound's berry Solanum nigrum L.
36	416:33	ريمسعت rîmes'at	sin ve 'ayn-i mülhmeteyn ile bîzehmet vezninde	Süryanide topalak ismidir ki maruf devayı köktür. Arabide sa'd سعد denir. Evveli ve sâniyede hâr ve yâbistir. İnde'l-baz lugat-i mezbûre Yunanidir.	1. Burhan-ı Katı 2000:630 ريمسعت rîmes'at. 2. Dehhoda 1998:c8:12493 ريمسعت rîmes'at. 3. Steingass 1963:604 SY ريمسعت rîmes'at. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. IV 123, 2019:234 topalak Bunium ferulaceum Sibth. ve Sm. 5. Beck, trans. IV 123, 2005:297 Eartnut Bunium ferulaceum Sibth. ve Sm.
37	446:26	ساداوران hamav erân veznin		Süryani lisanında zamk gibi bir nesne ismidir. Hind'de mücevvef ceviz eşcarının kökünde bulunur. Bu ismiyle marufdur.	1. Burhan-ı Katı 2000:641 ساداوران sâdâverân. 2. Dehhoda 1998:c9:13846 ساداوران sâdâverân.

		sâdâverân		Bazıları ağaç karası tabir ederler. Rumide kantar قنطار, Arabide hâtemu'l-melik خاتم الملك derler. Saniye ve salisede barid ve yâbis, zemadı kan gelen batına gayet de nafidir.	siyâdâverân ساداوران sâdâverân. 3. Steingass 1963:639 SY ساد آوران sâd âwarân.
38	262:06	ثافيسا sâfîsâ	fa ile nebinâ vezninde	Süryanide bir zamg ismidir ki tağ sedefinden inde'l-baz buyân sedefinden hasıl olur Türkide diryâs derler.	1. Dekhoda 1998:c5:7260 ثافيسا sâfîsâ. 2. Steingass 1963:344 SY ثافيسا şâfîsâ.
39	448:22	ساساليوس sâsâliyûs	kesr-i lam ile	Süryanide ism-i encudândır ki Türkçe baldırgan dedikleri nebatdır. Baldırganın gayridir. Hiltî denilen zamk ondan hasıl olur. İnde'l-baz, encudân-i Rumi ismidir. Kâşim-i Rumi dahi derler. Bu dahi o nevidendir. Nihayet ondan uzunca olur. Ona sâlî, sâliyus ve sisâliyus dahi derler. Türkide horoz gözü tabir ederler. Aslı kâşim mendek dedikleri nebatdır. Kâşim-i Rumi birkaç nevdır.	1. Burhan-ı Katı 2000:630 ساساليوس sâsâliyûs. 2. Dekhoda 1998:c9:13283 ساساليوس sâsâliyûs. 3. Steingass 1963:641 SY ساساليوس sâsâliyûs.
40	448:21	ساسارکشت sâsârkiş	kesr-i kaf ve sakim-i şin-i muceme ile	Süryanide ısırgan tohumu ismidir. Arabide bezru'l-encere بزر الانجر ve karız قريض dahi derler.	1. Burhan-ı Katı 2009:646 ساسار کشت sâsâr kiş. 2. Dekhoda 1998:c9:13282 ساسارکشت sâsârkiş. 3. Steingass 1963:641 SY ساسار کشت sâsâr kiş. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. IV 93, 2019:227-228 ısırgan otu Uritica sp. L. 5. Beck, trans. IV 93, 2005:288 stinging netle Uritica sp. L.
41	462:23	سحيلس sehîlis	kesr-i lam ile	Süryanide Mekke ayrığı, Mekke samanı dedikleri nebatdır. Arabide izhir اذخر denir.	1. Burhan-ı Katı 2009:654 سحيلس sehîlis. 2. Dekhoda 1998:c9:13498 سحيلس sehîlis. 3. Steingass 1963:660 SY سحيلس saḥîlis.
42	476:02	سسطيوعون sestî'ûn	bestî'ûn vezninde	Süryanide ism-i zufrâ'dır زوفرأ ki bir deva'î tohumdur. Nebatının yaprağı kereviz yaprağına şebih olur. Şiraz'da ahu-dustek derler. Ahu kısmı bu nebattan gayette hoşlanır. Türkide bu nebata çördük ve yabanî dereotu derler. Bir kısmı, bi-aynihi kereviz gibi olmakla yaban kerevizi derler. Şeyh İsa müfredatında “Bu nebata delice kişnic denir” demiş.	1. Burhan-ı Katı 2000:673 سسطيوعون sestî'ûn. 2. Dekhoda 1998:c9:13647 سسطيوعون sestî'ûn. 3. Steingass 1963:681 SY سسطيوعون sastî'ûn. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. III 49, 2019:166-167 çördük Ferula nodosa L. veya Echinophora tenuifolia L. 5. Beck, trans. III 49, 2005:203 asculapius' allheal Ferula nodosa L. veya Echinophora tenuifolia L. 6. https://cal.huc.edu/oneentry.php?lemma=zwpr%29+N&cits=all From Classical Syriac زوفرأ (zūpārā, “stinking”). zūpār, zūpār (obsolete) lovage (Levisticum officinale) Synonym: کاشيم (kāšim)

43	476:10	سطاخينس setâhînus	zamm-i nun ve sin-i mülhemele ile	Yunanide şecer ile giyah beyninde bir nebat adıdır. Yaban pırasasına şebih, ondan etval, beyazlığı ekser, çiçeği hurde ve sufrete mail, taamı hiddetli ve acı, ekser dağ eteklerinde ve huşunetli yerlerde nabit olur. Bu nebata Endülüs’de kara, Süryanide Ermiyân velayetinde gâlle-i fırışne غاله فرشته Rumide abrilkiya, Yunanide sineleritus derler. Bevl ve hayz’ı mudir ve kavi, cenini müfsit ve muhric’dir.	1. Burhan-ı Katı 2000:673 سطاخينس setâhînus. 2. Dehhoda 1998:c9:13647 سطاخينس setâhînus. 3. Steingass 1963:681 G سطاخينس saṭāḫhînus.
44	262:17	ثيل sîl	fil vezninde	Herşef envândan ki kenger dedikleri nebatdır fariside bîd-giyâ ve ayrık tabir olunur bevl-i idrarda bî-nazîrdir bazıları lugat-i mezbure arabi ve bazıları indinde Süryanidir.	1. Dehhoda 1998:c5:7305 ثيل sîl. 2. Steingass 1963:348 ثيل şîl, şa’îl. 3. Lane Lexicon 1963 I:367 ثيل sîl.
45	262:22	ثلثان selesân	sa-i müsellese ile seletân vezninde	Süryanide it üzümü dedikleri nebata denir arabide ‘unnabu’s-sa’leb الثعلب ve fariside engûr denir usaresiyle gargara ve rimm-i halk ve lisana ve evcâ’-i esnâna nafi ve tenâvulü ihtilâmı katıdır ve arabide üç hissedenden iki hisseye denir.	1. Dehhoda 1998:c5:7289 ثلثان selesân. 2. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. IV 70, 2019:220 it üzümü Solanum nigrum L. 3. Beck, trans. IV 70, 2005:278 hound’s berry Solanum nigrum L.
46	262:25	ثومس sûmis	pûşîş vezninde	Süryanide pûdne-i kûhîden yani dağ yavşanından bir nev nebat adıdır hurde ve kırmızıya mail çok çiçekleri olur arabide sa’teru’l-hammâm سعتر الحمام Türkide kekik derler arnavut biberi dahi bu nevdendir bazıları buna boz süpürge tabir etmekle caizdir ki diyarlarında o isimle mütearîf ola.	1. Dehhoda 1998:c5:7303 ثومس sûmis. 2. Steingass 1963:347 ثومس şûmis. 3. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. III 28, 2019:159 kekik Originatum onitis L. 4. Beck, trans. III 28, 2005:192 oregano Originatum onitis L.
47	539:31	شواصرا şevâserâ	serâserâ vezninde	Süryanide birincâsf nev’inden bir nebatdır. Arabide miskul-cinn مسك الجن Türkide amber buy derler, birincâsf, varatikadır. Lakin musannıfa göre, ayvadana tabir olunan nebatdır.	1. Burhan-ı Katı 2000:729 شواصرا şevâserâ. 2. Dehhoda 1998:c10:14537 شواصرا şevâserâ. 3. Steingass 1963:764 SY شواصرا shawâşarâ.
48	532:28	شكوثا şukûsâ	sa-i müsellese ile	Süryanide ism-i tohm-i kuşûs’tur. كشوث Kuşûs, bağ sarımsağı dedikleri nebatdır. Tohumu edviyedendir. Beyneî-etibbâ, bezru’ş-şukûs بذر الكشوث ile mütearîfdir. Sudde-i ciger’i müfettihtir.	1. Burhan-ı Katı 2000:742 شكوثا şukûsâ. 2. Dehhoda 1998:c9:14412 شكوثا şukûsâ’. 3. Steingass 1963:755 شكوثا shakûşâ.
49	542:18	شويلا şuvîlâ	sukun-i vav, ya-i tahtani, lam ve elif ile	Süryanide bû-i mâderân ismidir. Yunanide artemisa, Türkide veranika dedikleri nebatdır. Musannıfa göre kaysumdur ki ayvadana ve civan perçemi dedikleri nebatdır.	1. Burhan-ı Katı 2000:745 شويلا şuvîlâ. 2. Dehhoda 1998:c10:14586 شويلا şuvîlâ. 3. Steingass 1963:768 شويلا shuwîlâ. 4. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. IV 58, 2019:215 civanperçemi Achillea ageratum L. 5. Beck, trans. IV 58, 2005:271 Pot marjoram Achillea ageratum L.
50	560:23	طيطان gîlân vezninde	gîlân vezninde	Süryanide gendenâ-i sahrayî كندناى صحرايى adıdır ki yaban pırasasıdır. Arabide kerrâs berri كرات برى, Türkide it siyeği denir.	1. Burhan-ı Katı, 2009:779 طيطان tîṭân. 2. Dehhoda 1998:c10:15598 طيطان tîṭân. 3. Steingass 1963:824 طيطان tîṭân. 4. Baytop 2007:277 yani pırasa, çiriş

		titân			5. Dioscorides, De materia medica, Türkçe Çev. II 169, 2019:139 çiriş otu Asphodelus sp., L. Beck, trans. II 169, 2005:164-165 asphodel Asphodelus sp., L.
51	113:17	اونيا ûnyâ	bûryâ vezminde	Süryanide halic هاليج tabir olunan meyve ismidir. Arabide tuffâhu'l-berrî تَفَاح البَرِّي ve zu'rûr زَعور Horasan'da 'alef-i şîrân علف شيران derler.	1. Burhan-ı Katı 2000:793 اونيا ûnyâ. 2. Dekhoda 1998:c3:3650 اونيا ûnyâ. 3. Steingass 1963:122 اونيا ûniyâ.
52	417:34	زاخ zâhil	dâhil vezminde	Şecer-i zakkum ismidir. Türkide dahi zakkum ağacı derler. Hâlen bahçelerde çiçeğinin nümeyişi için yetiştirmişlerdir. Lakin fi'l-hakika zakkum ağacı bu değildir. Buna ağı ağacı denir ki her-zehredir. Halk galat ediyorlar. Zira zakkum ağacı iki nevi olur. Hicâzî ve Şâmî olur. Hicâzî'nin kadi kâmet-i insan kadar, varağı nar varağından a'rez, etrafı testereye şebih, çiçeği dallarının ucunda yasemin heyetinde, sarı, semeri siyah, helileye şebih, cevlinde olan taneleri susam gibi olur. Nev-i Şâmî Hicâzî'den ekber, dikenli, çiçeği sarı, semeri helileden ekber olur. Ağı ağacı ki Arabide diflâ دِفْلَى, Yunanide sîrdiyûn ve Süryanide rûdiyûn روديون derler. İki zirâ' kadar, ondan ekber, varağı kebir ve 'arîz, etrafı düz, tavel ve katı, kerihü'r-rayiha, acı ve hiddetli, çiçeği hoş-manzar ve gayette kırmızı ve yaldırayıcı olur. Bazılar zâhil lafzını âk ile tefsir eyledi ki Hind eşcarındandır. Şırası semm-i katildir.	1. Burhan-ı Katı 2000:826 زاخ zâhil. 2. Dekhoda 1998:c8:12520 زاخ zâhil. 3. Steingass 1963:605 زاخ zâkhil.

Sonuç

Asım Efendi çevirisinde sözcüklerin Süryanice kaynaklı olduğunu belirtmek için şu ifadeleri kullanır: “Süryanide ... derler, Süryanide ... tabir olunur, Süryanide ... denilen nebattır, Süryanide ism-i ...dir, Süryanide ... ismidir ki ... (Türkçe) denir”, emin olamadığı sözcükleri ise “bazılar Süryanidir ve bazılar Arabidir dediler” diye belirtir. Bu noktada akla şu soru gelir: Farsçadan Farsçaya bir sözlüğe neden Süryanice sözcükler alınmıştır ve ayrıntılı sayılabilecek bir şekilde açıklanmıştır? Kuşkusuz bu sorunun birinci muhatabı Muhammed Hüseyin b. Halefî Tebrizî'dir. İkinci muhatabı ise Asım Efendi'dir; kendisi çevirmek için neden başka bir sözlüğü değil de Tebrizî'nin sözlüğünü seçmiştir. Bu soruyu yanıtlayabilmek için sözlükteki bütün sözcükleri başka sözlüklerle karşılaştırmak gerekir. Bu ise çalışmamızın kapsamını aşan bir durumdur. Ancak çalışmamız Burhan-ı Katı'nın TDK tarafından 2000 yılında basılan Latin harfli çevirisinin giriş bölümünün X. sayfasında “2. Yunan, Süryani ve Lâtin dillerinden Farsçaya girmiş olan kelimelerin aslını bilmediği için onların anlamlarını zikrederken hatalar yapmıştır.” şeklindeki eleştiriye Süryanice bitki adları üzerinden yanıt verebilecek mahiyettedir.

Asım Efendi'nin ve dolayısıyla Tebrizî'nin maddebaşı olarak aldığı ve içeriğini Süryanice ile ilişkilendirdiği bütün sözcükler istisnasız Dekhoda sözlüğüne de maddebaşı olarak alınmıştır. Bu durum hazırladığımız tablo incelendiğinde açıkça görülecektir. Steingass, Asım Efendi'nin

maddebaşı olarak aldığı, yukarıdaki tabloda geçen 6 maddeyi (1, 8, 21, 23, 32, 45) sözlüğüne maddebaşı olarak almamış geri kalan 46 maddeyi ise sözlüğüne maddebaşı olarak almıştır.

1. maddeyi almamış fakat maddenin içindeki Süryanice *sâdâverân* sözcüğünü 37. maddede maddebaşı olarak almıştır.

8. maddeyi almamıştır çünkü sözcük Arapçadır. Zaten Asım Efendi de sözcükle ilişkili olarak “Bu diflâ lugatını bazılar Süryanidir ve bazılar Arabidir dediler.” şeklinde şerhini düşmüştür.

21. maddeyi almamıştır çünkü söz konusu madde için Asım Efendi de “Bazılar indinde lugat-i mezbûre Süryanidir.” diyerek kesin bir yargı bildirmemiştir.

23. maddeki *lîmûniyûn* sözcüğünü Steingass’ın neden sözlüğüne maddebaşı olarak almadığı anlaşılammıştır.

32. maddeki *meys* sözcüğünü de Steingass’ın neden sözlüğüne maddebaşı olarak almadığı anlaşılammıştır.

45. maddedeki ثلثان *selesân* sözcüğü aslında Steingass’ın sözlüğünde vardır fakat Arapçadaki *sulusân*: two-thirds üçte iki anlamıyla vardır. Zaten Asım Efendi de “Süryanide it üzümü dedikleri nebata denir arabide ‘unnabu’s-sa‘leb عنب الثعلب ve fariside engûr denir usaresiyle gargara ve rimm-i halk ve lisana ve evcâ‘-i esnâna nafi ve tenâvülü ihtilamı katıdır ve arabide üç hisseden iki hisseye denir.” şeklinde Arapçadaki anlamına işaret etmiştir.

Steingass Asım Efendi’nin Süryanice ile ilişkilendirdiği 19 maddebaşını (5, 7, 12, 24, 27, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 47) vermeden **SY** yani Süryanice kodlamasıyla yazmıştır.

Asım Efendi’nin maddebaşı olarak aldığı ya da tanım yaparken söz ettiği bütün bitki adları Tarsus’lu Dioscorides’in *De materia medica* (M.S. 50-70) adlı eserinin hem Türkçe hem de İngilizce çevirisinden, Turan Baytop’un *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*’den kontrol edilmiş Asım Efendi’yi yanlışlayacak anlamlı bir durumla karşılaşılammıştır.

Asım Efendi’nin Süryanice ile ilişkilendirdiği bazı sözcüklerin yazılışlarında (ortografya) ayrıntıda sıkıntılar çıkabilir fakat her sözlükçü gibi hem Tebrizî hem de Asım Efendi kendisinden öncekilerin eserlerinden yararlanmış, onlardan alıntı yapmışlardır. Eğer hatalar bulunursa bu hatalar çok kıymetli olacaktır çünkü bu hatalar hem Tebrizî hem de Asım Efendi’nin hangi kaynakları kullandığı, hatanın kullanılan kaynaklardan mı yoksa kendilerinden mi ortaya çıktığı anlaşılabilir. Ayrıca süreç içinde bitkilere ilişkin bilginin nasıl bir gelişim çizgisi izlediği ve nerelere kadar geri gittiğini tespit edebilirsek, bilginin zaman içindeki serüvenini, evrimini daha iyi anlamamız mümkün olacaktır.

Asım Efendi’nin çevirisine yönelik eleştirilerden biri de “En önemli noksanlarından birisi de kendinden önceki sözlüklerde uyulan kelimelere şiirlerden şahitler gösterilmesi adetine uymamış olmasıdır.” Bu eleştiri kendisinden öncekilerin kullandığı yöntemi kullanmaması bakımından haklı görülebilir fakat sözlük yazarının amacı açısından anlamsız bir eleştiridir çünkü hem yer verdiği bitki adlarına hem diğer maddebaşlarına bakılırsa sözlük yazarının amacının kapsamlı bir ansiklopedik sözlük yazmak olduğu görülecektir. Amaçlarından biri Farçanın inceliklerini ve

gelişim seyrini vermektir fakat bunun yanında Antik Yunandan o güne kadar gelen her türlü anlamlı, değerli bilgiyi aktarmak olduğu gözlemlenmektedir. Bu amacı güden birinin eskilerin uyduğu kalıplaşmış yönetime uyararak bunu başarması mümkün değildir. Hem Tebrizî hem Asım Efendi hem de ona hamilik edenler bakımından anlamlı soru *gelenğin dışına neden çıkmışlardır, hangi düşüncelerle gelenek dışı bir eser vermişler ya da eseri desteklemişlerdir*. Tebrizî için ansiklopedik eserler veren Bîrûnî (1050) ve onun *Kitâbu's-Saydene* adlı eseri ne derece etkili olmuştur ya da olmuş mudur? Çünkü Bîrûnî bu eserinde yoğun biçimde bitki ve ilaç adlarının Süryanicelerini de vermektedir. Asım Efendi'nin seçiminde, *Chamber's Cyclopeadia, or an Universal Dictionary of Arts and Sciences* (1728), Jean le Rond d'Alembert ve Denis Diderot'un 1751'den 1765'e 17 cilt, 1762'den 1772'ye 11 cilt, 1776'dan 1780'e 5 ciltlik ek madde ve 2 ciltlik indeks (fihrist) halinde *Encyclopédie*'yi hazırlamalarının bir etkisi var mıdır?

Kaynaklar

- Asım Efendi (1799). *Kitâb-i Tibyân-i Nâfi' der Terceme-i Burhân-i Kâti'*, Daru't-Tıbbâ'atu's-Sultaniyye, Kostantiniyye.
- Asım Efendi Mütercim (2000). *Burhan-ı Katı*, haz. Prof. Dr. Mürsel Öztürk, Dr. Derya Örs, TDK Ankara.
- Asım Efendi (2013-14). *Kamusu'l-Muhit Tercümesi*, yay. haz. Mustafa Koç, Eyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler kurumu Başkanlığı, 6 cilt, İstanbul.
- Baytop, Turan (2007). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*, TDK Ankara.
- Dekhoda, (1998). *Muessese-i Lugatnâme-i Dehkhoda*, 1+15 cilt, Tahran.
- Dioscorides (2005). *De materia medica*, çev. Lily Y. Beck, Olms-Weidmann, Hildesheim Zurih-New York.
- Dioscorides (2019). *De materia medica*, çev. Esin Kahya, Nobel Tıp Kitabevleri, Ankara.
- Lane, Edward William (1863-93). *An Arabic-English Lexicon*, vols. 6-8 ed. by Stanley Lane-Poole, 8 vols, Williams and Norgate, London.
- Redhouse, Sir James William (1890). *A Turkish and English Lexicon*, Costantinople.
- Steingass, F. (1963). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Fifth Impression, Routlage & Kegan Paul Limited, London.

<https://unaprod.com/database/> (erişim 08.12.2022)

<https://en.wiktionary.org> (erişim 09.12.2022)